

Taras Polowyj
(Przykarpacki Narodowy Uniwersytet im. Wasyla Stefanyka
w Iwano-Frankiwsku)

Republika Białorusi – Unia Europejska: od dialogu do izolacji

Geograficznie Republika Białorusi położona jest między dwoma geopolitycznymi centrami. Z jednej strony jest to Federacja Rosyjska, na współpracę z którą złożyły się mocne historyczne, ekonomiczne, polityczne i kulturowe związki, z drugiej – Unia Europejska, z którą kontakty na obecną chwilę mają bardzo ograniczony charakter. Przy czym należy zauważyć, że ostatnimi czasy kontakty te określane są w zasadzie wewnętrzną polityką oraz realiami Białorusi, co wywołuje zaniepokojenie w oczach europejskiej wspólnoty, ciągle poddającej krytyce działalność obecnej białoruskiej władzy. Nie dziwi zatem, że Białoruś często określana jest jako „czarna dziura w Europie”, „ostatni bastion totalitaryzmu Europy”. UE stara się, z różnym powodzeniem, utrzymywać dialog z Białorusią przez doprowadzenie jej do wielu projektów i programów, podejmując współpracę w rozmaitych sferach, m.in. w sprawie dostosowania przestrzegania praw człowieka, wolnych mediów, aktywnego rozwoju handlowo-ekonomicznej współpracy, realizacji wspólnych projektów dotyczących ochrony środowiska naturalnego, przygranicznej polityki, oświaty.

Według unijnego komisarza ds. rozszerzenia i europejskiej polityki sąsiedztwa Stefana Fulle, *izolowanie państwa w sercu Europy do tej pory nie udało się, nie zadziała teraz i w przyszłości. Dlatego my szukamy sposobów poważnych interakcji z Białorusią, koncentrując uwa-*

*gę na reformach, które my uważamy za niezbędne*¹. Zbliżenie RB z UE zależy przede wszystkim od demokratyzacji politycznego systemu, zbudowania w republice państwa prawa, poszanowania i ochrony praw człowieka.

Przy tym warto zauważyć, że na różnych etapach kształtowania /istnienia/ niezależnej białoruskiej państwowości, stosunki z Europą nie zawsze były zredukowane /ograniczone/ do sankcji, wzajemnych oskarżeń i „czarnych list”. Dla całkowitego/pełnego zrozumienia aktualnych problemów i obiektywnych przeszkód w dwustronnych kontaktach, według autora artykułu, właściwym jest wzięcie pod uwagę białorusko-europejskich stosunków z historycznej perspektywy. Historię rozwoju relacji między RB i UE można podzielić na dwa etapy: pierwszy – lata 1992–1996, drugi – od 1997 r. do dnia obecnego.

Stosunki z UE od samego początku istnienia samodzielnego białoruskiego państwa nie są uznawane za priorytetowy kierunek polityki zagranicznej RB, ale koncentrują się na Rosji jako głównym ekonomicznym i politycznym partnerze. Jednak wraz z utworzeniem niezależnej białoruskiej państwowości, władze rządowe w Mińsku stopniowo wprowadzały zróżnicowaną współpracę z europejskimi krajami-członkami Wspólnoty Europejskiej i Wspólnotą jako całością. I tak jednymi z pierwszych państw, które uznały niezależność Białorusi, były: Szwecja (19 grudnia 1991 r.) i Niemcy (30 grudnia 1991 r.).

Ostatecznie stały się one głównymi, pośród innych europejskich krajów, partnerami Białorusi w zagranicznej polityce, zanim w sierpniu 1992 r. ukształtowały się stosunki dyplomatyczne z UE. Oznaczało to stopniowe wprowadzanie RB do europejskich organizacji. Szczególnym wyróżnieniem było otrzymanie w tym samym roku statusu „specjalnego gościa” do Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy i zostanie członkiem Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW), a rok później otrzymanie od UE statusu najwyższego uprzywilejowania².

Po dojściu w 1994 r. do władzy Aleksandra Łukaszenki, w białorusko-europejskich kontaktach, według białoruskiego badacza A. Rusa-

¹ *Европа и Америка хотят от Беларуси больше демократии*, http://www.ej.by/news/misc/2010/12/01/evropa_i_amerika_chotyat_ot_belarusi__bolshe_demok.html, [pobrane: 1 XII 2010].

² Режим найбільшого сприяння – міжнародно-правовий режим, відповідно до якого одна держава надає іншій державі, її фізичним чи юридичним особам у сфері економіки, торгівлі, та ін. відносин права, переваги, привілеї та пільги, такі ж сприятливі, які вона надає або надасть у майбутньому будь-якій третій державі або її фізичним чи юридичним особам. Режим найбільшого сприяння та винятки з нього встановлюються тільки міжнародним договором.

kowicza, ukształtował się „zespół (niewystarczalności) braków”³, co było związane głównie ze zmianami w konstytucji zainicjowanymi przez prezydenta w 1996 r. W sumie, w połowie lat 90., kontakty Białorusi z UE przeszły przez fazy konfliktów i współpracy, w zasadzie pozostając istotnie antagonistycznymi⁴.

Jeszcze przed przeprowadzeniem referendum Zgromadzenie Parlamentarne przyjęło rezolucję w sprawie sytuacji na Białorusi, w której zaznaczono proponowane zmiany *znacznie zwiększające uprawnienia prezydenta. Przy osłabionej roli parlamentu w takim stopniu, że położy to w wątpliwość jego zdolność do funkcjonowania jako niezależnego organu ustawodawczego*⁵. Jednoosobowa centralizacja nieograniczonych uprawnień władzy w rękach prezydenta spowodowała niezadowolenie Zachodu, który odmówił uznania wyników referendum. Biorąc pod uwagę zaproponowane w konstytucji zmiany, białoruska komisja zaznaczyła, że referendum może doprowadzić do eskalacji instytucjonalnych problemów i ewolucji autorytarnej białoruskiego konstytucyjnego porządku. Oprócz tego w konkluzjach zaznaczono, że referendum może mieć tylko doradczy charakter i nie ma obowiązkowej mocy prawnej⁶.

Odpowiednie rekomendacje ze strony europejskich instytucji pozostały bez odpowiedzi. W rezultacie, 13 stycznia 1997 r., Białoruś utraciła status gościa specjalnego w Zgromadzeniu Parlamentarnym Rady Europy. Ze względu na to, że po przyjęciu nowej konstytucji w państwie rozpoczęła się ofensywa na obywatelskie i polityczne prawa oraz swobody, UE znacznie ograniczyła polityczne kontakty z białoruskim kierownictwem. Zamrożeniu uległa także ratyfikacja podpisanego w 1995 r. Porozumienia o partnerstwie i współpracy. Począwszy od tego okresu, wyraźnie zauważalne jest pogłębienie autorytarnych tendencji w politycznym systemie Białorusi, przy jednoczesnym nasileniu antyzachodniej propagandy ze strony oficjalnych władz państwa.

³ А. Русакович, *Беларусь – Европейский Союз: основные проблемы партнерства*, http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/29187/1/rusakovich_Bel-polsk_otnosheniya_2012.pdf, [pobrane: 1 XII 2010].

⁴ *Playing Both Sides: Belarus between Russia and the EU*, <https://dgap.org/de/article/getFullPDF/20843>, [pobrane: 1 XII 2010].

⁵ Official web site Parliamentary Assembly of the Council of Europe, <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta96/eres1102.htm>, „Resolution 1102 (1996) on the situation in Belarus Text adopted by the Standing Committee, acting on behalf of the Assembly, on 7 November 1996”.

⁶ Opinion on the amendments and addenda to the Constitution of the Republic of Belarus. adopted by the Commission at the 29th Plenary Meeting of the Commission in Venice, on 15–16 November 1996. P.13.

Punktem kulminacyjnym zaostrzenia w stosunkach RB z UE stał się skandal w kwietniu 1998 r., spowodowany eksmisją ambasadorów z dyplomatycznego osiedla Drozdy. W rezultacie konfliktu 22 dyplomatów musiało opuścić Białoruś, co po raz kolejny potwierdziło nasilenie problemów w stosunkach między Brukselą a Mińskiem. Natomiast 13 lipca 1998 r. Rada Ministrów Unii Europejskiej odmówiła wydania wiz do państw UE białoruskim urzędnikom. W rezultacie, w latach 1998–1999, polityczne stosunki z Zachodem były rzeczywiście zamrożone.

Warto podkreślić, że taka sytuacja w pewnym stopniu była korzystna dla białoruskiej strony. Po pierwsze, niwelowała wpływ Zachodu na wewnętrzną politykę RB, co sprzyjało wzmocnieniu autorytarnych tendencji w republice; po drugie, jeszcze bardziej przekierowała białoruską zewnętrzną politykę na Wschód. Logicznym następstwem następujących procesów było podpisanie 8 grudnia 1999 r. Porozumienia o powołaniu Związku państw Rosji i Białorusi.

W zewnętrznej polityce wytyczyła się nowa tendencja wzrastającej świadomości zależności od Moskwy, a Republika Białorusi zaczęła coraz bardziej uciekać się do lawirowania między Rosją a UE jako najbliższymi centrami władzy w regionie. Tak więc stopniowe pogorszenie stosunków z Rosją oznaczało stopniowe zbliżenie oficjalnego Mińska z UE, i na odwrót. Całkiem słuszna w tym kontekście wydaje się myśl niemieckiego politologa A. Rara, że faktycznie *wszystkie prozachodnie gesty uważane są za ostatni groźny sygnał Moskwy. Łukaszenko chce udowodnić, że dla niego i jego państwa jest alternatywa. Jeśli Rosja przestanie wspierać Białoruś, to sam wybierze prozachodnią orientację*⁷.

W latach 1999–2000 dostrzec można zbliżenie w kontaktach między Białorusią a UE. „Pierwszą jaskółką” w tym procesie był powrót do Mińska przedstawicieli większości ambasad na początku 1999 r. W tym samym czasie Rada UE postanowiła uchylić wspólne stanowisko Unii w sprawie ograniczeń wizowych na wjazd do jej państw dla wysokich rangą urzędników państwowych Białorusi. Ze swej strony, będący w konfliktowych relacjach z Moskwą z powodu niezadowolenia warunkami wspólnej umowy, A. Łukaszenko powiedział: *My nie powinniśmy być w odległości od integracji europejskiej. Dlatego ja dziś z całą odpowiedzialnością oświadczam (potwierdzam) gotowość Białorusi, nie tylko do normalizacji stosunków z krajami Europy, Unią Europejską, ale*

⁷ И. Инячин, Е. Шестаков, Д. Юрьева, *Президент Белоруссии теряет друзей и ориентиры*, <http://www.rg.ru/2007/02/09/lukashenko-euro.html>, [pobrane: 9 II 2007].

*także pragnę przejść do bardziej zdecydowanych kroków zmierzających do udziału w integracji europejskiej*⁸.

Takie stwierdzenie tylko pozostało oświadczeniem i nie miało swojego praktycznego przełożenia. Dlatego też na przeszkodzie do rozwoju kontaktów stały wybory prezydenckie w 2001 r., jakie niektóre media białoruskie określiły „straconymi szansami”, a Wspólnota Europejska nazwała niedemokratycznymi i niesprawiedliwymi. W dniu 9 września 2001 r. Misja Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE, z ograniczoną obserwacją przy wyborach, w końcowym raporcie stwierdziła, że proces prezydenckich wyborów w 2001 r. nie spełnia jej standardów co do demokratycznych wyborów, sformowanych w *Dokumencie kopenhaskim* z 1990 r. i standardach Rady Europy⁹. W raporcie podkreślono także, że izolacja państwa nie służy interesom społeczeństwa Białorusi i nie sprzyja demokratycznemu rozwojowi.

Jednakże w całym postrzeganiu związków Białorusi z UE w okresie od 2001 do 2007 r., można przekonać się, że Zachód praktycznie ignorował aktywną białoruską władzę. Z jednej strony można wyraźnie prześledzić zaniedbania A. Łukaszenki w stosunkach z UE, jakie rzeczywiście rozpatrywano, wyłącznie przez pryzmat pokazowego narzędzia dystansowania się od Federacji Rosyjskiej, a nie jako szansę reformowania i modernizacji kraju. Przy czym białoruska władza rozpatrywała swoje zbliżenie z UE jako „sprzedaż” geopolitycznej lojalności i wymagała finansowego wsparcia, a także nieingerowania w wewnętrzną politykę państwa. W praktyce oznaczało to gotowość do ekonomicznych reform przy całkowitym odrzuceniu planu reform politycznych¹⁰. Znaczącym w zakresie politycznych demonstracji i stosunków między Unią Europejską a Republiką Białorusi można uznać 2004 r., w którym UE zabroniła wydawać szengenowskie wizy białoruskim urzędnikom podejrzanym o zamieszanie w aresztowaniu opozycyjnych polityków. Z kolei A. Łukaszenko w swoim wystąpieniu *Zewnętrzna polityka Republiki Białorusi w nowym świecie* 22 lutego

⁸ П. Быковский, *Беларусь претендует на членство в ЕС?*, <http://www.br.-minsk.by/index.php?article=1394>, [pobrane: 9 VII 1999].

⁹ *Миссия БДИПЧ ОБСЕ по ограниченному наблюдению за выборами Заключительный отчет*, <http://www.osce.org/ru/odihr/elections/belarus/14459>, [pobrane: 9 II 2007].

¹⁰ В. Силицкий, *Беларусь в международном контексте*, [w:] *Беларусь и Европейский союз: от изоляции к сотрудничеству*, Под ред. Х.-Г. Вика, Ш. Малериуса, Вильнюс: Фонд Конрада Аденауэра, 2011.– С. 19.

2004 r. oświadczył, że *Europę my (s)tworzymy i będziemy tworzyć u siebie w domu. My pracujemy i to zrobimy*¹¹.

Unikając bezpośrednich kontaktów z oficjalnym Mińskiem, Europa tymczasem skupiła uwagę na współpracy z siłami opozycyjnymi, jakie zaznały ucisku i represji. Mimo faktycznej izolacji białoruskich władz, organizacje pozarządowe otrzymywały pomoc techniczną, brały udział w realizacji wspólnych programów i projektów. Tak więc w 2000 r. UE zajęła pierwsze miejsce pośród importerów białoruskich towarów, ekonomiczno-handlowe stosunki ogólnie osiągnęły dosyć wysoki poziom. Jednocześnie UE została kluczową dostawcą pomocy technicznej dla oficjalnego Mińska. W szczególności tylko z programu TACIS było realizowanych ponad 320 projektów. Od 1993 r. Białoruś jest także członkiem wszystkich etapów programu TEMPUS. Do 2006 r. UE przeznaczyła dla Republiki Białorusi ponad 12 milionów euro, co spowodowało, iż Białoruś zajęła pod względem finansowania trzecie miejsce w gronie krajów objętych tym programem z całej przestrzeni postradzieckiej¹².

Rzeczywisty brak oficjalnych kontaktów w znaczącym zakresie wyznaczany był rosyjskim czynnikiem, który był i pozostaje, decydującym w procesie kształtowania polityki zagranicznej Białorusi. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, iż pośród białoruskich naukowców istnieje przeświadczenie zrozumienia znacznej zależności Białorusi od pozycji i interesów Federacji Rosyjskiej, posiadającej znaczący wachlarz mechanizmów do kontroli polityki zagranicznej oficjalnego Mińska. Potwierdza ten stan myśl białoruskiego pisarza W. Szadurskiego, że sukces rozbudowy wzajemnych kontaktów Białorusi z Unią Europejską, wymaga obowiązkowego uwzględnienia stosunków Rosji z UE¹³. Oczywistym także jest to, że Białoruś praktycznie nie może podejmować politycznych decyzji niezgodnych z interesami Rosji¹⁴.

Stała izolacja Białorusi, która stała się faktem powszechnym, ogólnie była nie bardzo skutecznym narzędziem wpływu ze strony UE, gdyż

¹¹ Внешняя политика Республики Беларусь в новом мире: выступление Президента Республики Беларусь А.Г. Лукашенко на совещании с руководителями заграничных учреждений Республики Беларусь, <http://www.president.gov.by/press187-26.htm1>, [pobrane: 22 XII 2004].

¹² А. Рибченко, *Білорусь – ЄС: кроки назустріч. Центр Разумкова*, http://www.uceps.org/ukr/article.php?news_id=654, [pobrane: 26 XI 2008].

¹³ В. Шадурский, *Отношения Республики Беларусь и Европейского союза: внутренний и внешний контекст*, <http://evolutio.info/content/view/611/54/>, „Международное общественное объединение Развитие”, [pobrane: 1 XII 2010].

¹⁴ *Trading Off Sovereignty: The Outcome of Belarus's Integration with Russia in the Security and Defence Field*, <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Articles/Detail/?id=165170>, [pobrane: 17 VI 2013].

faktycznie nie przeszkodziła A. Łukaszence wzmocnić autorytarnego nurtu wewnątrz państwa. Ówczesna polityka ignorowania i częściowej izolacji Białorusi na arenie europejskiej nie przyniosła oczekiwanych rezultatów¹⁵. UE pragnęła zacząć szukać porozumienia współpracy na partnerskich zasadach, wydając nieoficjalną publikację pod tytułem *Co Unia Europejska może zaproponować Białorusi?*, w której wyznaczyła kierunki jej rozwoju dla Białorusi, w przypadku nabycia przez nią statusu pełnoprawnego uczestnika polityki sąsiedztwa. Deklarowano także możliwość pogłębienia stosunków przez przestrzeganie podstawowych praw i swobód obywatelskich. Zaznaczono, iż UE gotowa jest odnowić swoje stosunki z Białorusią i jej społeczeństwem, pod warunkiem, że władze Białorusi wykażą się poszanowaniem demokratycznych wartości oraz podstawowych praw swoich obywateli¹⁶.

Począwszy od 2007 r., w związku z częściowym pogorszeniem białorusko-rosyjskich stosunków na skutek kryzysu gazowego z lat 2006–2007, a także nie uznania przez Białoruś Abchazji i Północnej Osetii, doszło do częściowego odnowienia kontaktów ze zjednoczoną Europą. Warto zauważyć, że przyczyniło się do tego kilka czynników, w szczególności wstąpienie do struktur UE najbliższych sąsiadów: Litwy, Łotwy i Polski. Wówczas istotnie wzrosło znaczenie Białorusi dla europejskiej polityki, dając tym samym wspólną granicę liczącą ponad 1200 km. Mińsk zaczął też wysyłać do UE sygnały, świadczące o gotowości do dialogu. Przede wszystkim miało to być uwolnienie więźniów politycznych, które mogło być pozytywnie postrzegane przez Zachód jako pierwszy krok ku demokracji państwa i przestrzeganiu praw człowieka. Natomiast na pewien czas UE zawiesiła ograniczenia wizowe wprowadzone wcześniej dla władz białoruskich. Na skutek normalizacji Białoruś po raz pierwszy od dłuższego czasu odwiedzili przywódcy UE, a także indywidualni przedstawiciele z szeregu europejskich państw. Niemalże przełomem w relacjach można uznać podpisanie w 2008 r. Porozumienia między Białorusią a Komisją Europejską o otwarciu przedstawicielstwa Komisji Europejskiej w Mińsku. Według komisarz UE ds. stosunków zewnętrznych i europejskiej polityki sąsiedztwa Benity Ferrero-Waldner, *celem pracy nowego biura będzie wzmocnienie naszej obecności na Białorusi, która pozwoli nam na nawiązanie*

¹⁵ K. Malak, *Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Białorusi*, AON, Warszawa 2003, s. 216.

¹⁶ *Non-Paper European Commission. What the European Union could bring to Belarus – November 2006*, http://eeas.europa.eu/delegations/belarus/documents/feu_belarus/non_paper_1106.pdf, [pobrane: 1 XII 2010].

*i utrzymywanie bezpośrednich kontaktów z całym społeczeństwem białoruskim i łatwiejsze dostosowywanie naszych wspólnych działań do potrzeb ludności Białorusi*¹⁷.

Brak wizowych ograniczeń otworzyło przed białoruskim prezydentem możliwość odbycia wizyty w europejskim państwie. W rezultacie 16 września 2009 r. O. Łukaszenko, w ramach nieoficjalnej wizyty, przebywał na Litwie, która często określana jest jako białoruskie „okno do Europy”. Z kolei 20 października 2010 r. prezydent Litwy Dalia Grybauskaitė złożyła roboczą wizytę na Białorusi, która zbiegła się z kampanią prezydencką, trwającą w tym czasie w kraju. Jednocześnie dostrzec można było stopniowe pogarszanie stosunków na linii Moskwa – Mińsk. Sytuacja taka pozwoliła niektórym białoruskim mediom spekulować nad rozwiązaniami, mogącymi umocnić pozycję aktualnego prezydenta A. Łukaszenki i zbliżyć państwo białoruskie do Europy.

Za pozytywny sygnał dla Białorusi, wysłany ze strony UE, można uznać oficjalne zaproszenie jej do programu Partnerstwo Wschodnie. Propozycja Europy uwidoczniała szereg korzyści dla strony białoruskiej w kwestii ograniczenia barier handlowych, liberalizacji wizowego reżimu, jednakże główną perspektywą była możliwość podpisania porozumienia w sprawie stowarzyszenia.

Warto zaznaczyć jednak, że w przypadku Republiki Białorusi, realizacja programu Partnerstwa Wschodniego nie dała pozytywnych następstw i w rzeczywistości nie została wcielona w życie. Taki stan naukowcy najczęściej tłumaczą różnymi wizjami obu stron co do priorytetowych kierunków współpracy. Według białoruskiego badacza O. Tychomyrowa, Białoruś proponowała wzmocnienie współpracy na bazie realizacji wspólnych projektów w konkretnych sferach (najpierw w dziedzinie cel i energii), tym czasem UE skłaniała się do rozwiązań rozszerzonego dialogu obejmującego polityczne i socjalno-ekonomiczne zmiany na Białorusi¹⁸.

Według autora artykułu w przypadku Białorusi inicjatywa Partnerstwa Wschodniego była skazana na niepowodzenie. Mało prawdopodobne było wówczas przeprowadzenie przez Łukaszenkę kluczowych zmian wewnątrz kraju na rzecz kierunku europejskiego.

¹⁷ Бенита Ферреро-Вальднер об открытии Представительства Европейской Комиссии в Беларуси, http://europespb.org/modules.php?name=News&file=view&news_id=5000, [pobrane: 20 II 2008].

¹⁸ А. Тихомиров, Отношения Республики Беларусь с Европейским Союзом: состояние и перспективы развития, <http://cis-center.com/index.php/2010-05-17-09-13-25/29-31-2011-/817-2011-03-28-19-12-46>, [pobrane: 21 III 2011].

A sytuacyjne kompromisy, do jakich od czasu do czasu wdawał się białoruski przywódca, warto rozpatrywać jako swojego rodzaju „filtr” z Europą w celu otrzymania finansowych preferencji, jak to miało miejsce w 2009 r., kiedy MFW przeznaczył Białorusi stabilizacyjny kredyt na sumę 2,46 mld dolarów.

Krótki okres ocieplenia w stosunkach między Republiką Białorusi a UE zakończył się po wyborach prezydenckich w 2010 r. Stały się one przyczyną masowych protestów w Mińsku, a także prześladowań, jakie dotknęły przedstawiciele opozycji, na skutek których ponad 600 osób zostało aresztowanych. Europa ostro potępiła wydarzenia na Białorusi. Szczególnie w raporcie Międzynarodowej Federacji Praw Człowieka zaznaczono, że *następująca po prezydenckich wyborach 19 grudnia 2010 r. fala represji doprowadziła do dramatycznego pogorszenia sytuacji w kwestii praw człowieka oraz obywatelskich i politycznych wolności*. Zaznaczono także, że sytuacja na Białorusi wymaga natychmiastowej i ostrej reakcji ze strony międzynarodowej wspólnoty¹⁹.

W swojej rezolucji, przedstawiającej sytuację na Białorusi po wyborach prezydenckich, PARE zaznaczyła, że wybory były naznaczone brakiem równego dostępu medialnego do powszechnej informacji dla wszystkich kandydatów i niesprawiedliwym wykorzystaniem państwowych zasobów dla wsparcia aktualnego prezydenta. Dodatkowo ogłoszono zamiar wzmocnienia dialogu z demokratycznymi siłami Białorusi, społeczeństwem obywatelskim, opozycyjnymi grupami, wolnymi mediami i obrońcami praw człowieka²⁰. Następstwem tego stał się zakaz wjazdu na terytorium UE 158 rządowych osób.

Dość oryginalna w tym kontekście wydaje się wypowiedź A. Łukaszenki, w której stwierdził, że po wyborach prezydenckich w 2010 r. planował iść „zachodnią drogą”, pogłębiając dialog z Europą i Stanami Zjednoczonymi, rozwijać społeczeństwo obywatelskie o wewnątrzpolityczny dialog, poprawić system polityczny. Według prezydenta sama białoruska „pięta kolumna” i Zachód odmówiły dialogu i rozpoczęły atak na państwo²¹. Wyrażając swoje oburzenie działaniami Europy, Białoruś zagroziła odpowiednimi sankcjami wobec

¹⁹ Беларусь: Ограничение политических и гражданских прав граждан после президентских выборов 2010 г. // FIDH, 2011. – С. 66.

²⁰ Resolution 1790 (2011) *The situation in Belarus in the aftermath of the presidential election*, <http://assembly.coe.int/Mapobraneasp?link=/Documents/Adopted-Text/ta11/ERES1790.htm>, [pobrane: 27 I 2011].

²¹ Беларусь готова продолжать диалог с Западом – А. Лукашенко, <http://www.interfax.by/news/belarus/110611>, [pobrane: 08 V 2012].

poszczególnych członków UE, na skutek czego doszło do dyplomatycznego skandalu, który zaostriżył i bez tego konfliktowe stosunki.

W dniu 30 października 2013 r. Rada UE podjęła decyzję o rozszerzeniu „środków ograniczających” w odniesieniu do Białorusi do 31 października 2014 r. W efekcie, na dzień dzisiejszy aktywne są sankcje dotyczące 232 osób i 25 białoruskich przedsiębiorstw. Te ograniczenia motywowane są nieprzestrzeganiem wymogów UE dotyczących zwolnienia politycznych więźniów, nieprzestrzeganiem praw człowieka i demokratycznych zasad w państwie.

Należy również zwrócić uwagę na fakt, że wprowadzenie stałych sankcji i ograniczeń ze strony UE względem Białorusi nie jest skutecznym narzędziem do współpracy i jest nieuzasadnione. Wychodząc od tego, można zgodzić się ze stanowiskiem przedstawiciela Parlamentu Europejskiego z Litwy Eustace Paleckisa, że w ostatnich latach było przyjętych dziesiątki rezolucji poświęconych sytuacji na Białorusi, będących tylko reakcją UE na różne niepożądane wydarzenia, na niedemokratyczne wybory, na ograniczenia wolności i praw człowieka. Poseł zaznaczył także, że nie było ani jednego dokumentu wskazującego, jak w przyszłości rozwijać strategię kontaktów Brukseli oraz Mińska²².

Dlatego też można śmiało stwierdzić, iż współczesne białorusko-europejskie stosunki zaliczają się do bardzo złożonych i niejednoznacznych. Możliwości geopolitycznego wyboru, a także chęć integracji z zachodnimi strukturami, zależą od samej Białorusi. Oczywistym jest, że oczekiwanie strukturalnych zmian w białoruskich wewnętrznych realiach w najbliższym czasie nie ma podstaw. Dlatego nie warto spodziewać się istotnej zmiany w polityce UE wobec współpracy z Białorusią. Dowodem na to niech będzie wypowiedź komisarza UE ds. rozszerzenia i europejskiej polityki sąsiedztwa Stefana Füle, że współdziałanie z Białorusią będzie zależeć od reform w kluczowych dla demokracji obszarach. Zasadniczo ważne dla Brukseli są: brak więźniów politycznych, reforma ustawodawstwa wyborczego, wolność prasy oraz organizacji pozarządowych, zniesienie kary śmierci²³. Obecnie jednak wewnątrz krajowe kierunki w Republice Białorusi

²² *Евродепутат: Отношениям Беларуси и ЕС нужен взгляд в будущее*, <http://www.dw.de/евродепутат-отношениям-беларуси-и-ес-нужен-взгляд-в-будущее/a-16-656890>, [pobrane: 8 III 2013].

²³ *Европа и Америка хотят от Беларуси больше демократии*, http://www.ej.by/news/misc/2010/12/01/evropa_i_amerika_chotyat_ot_belarusi_bolshe_demok.html, [pobrane: 1 XII 2010].

świadczą o tym, że nie można się spodziewać poprawy stosunków na linii Mińsk – Bruksela.

Summary

The article refers to the problem of difficult political, economic relations as well as to difficulties in energy cooperation between the EU and the Republic of Belarus at the turn of the 20th and 21st centuries. The author, in a synthetic manner, approached the process of mutual relations development. The process covers the period since the emergence of independent state of Belarus, up till now. The analysis includes an overview of geopolitical location of Belarus, and also the influence of two great geopolitical centres – the EU and the Russian Federation – on Belarusian territory, as well as an attempt to implement various EU initiatives, i.e. the Eastern Partnership (EaP). Relations between the EU and Belarus are determined mostly by internal policy of Belarus and the reality of this country. Such state causes the feeling of anxiety among European Community, which is constantly criticising the actions of current Belarusian authorities – including mainly the actions taken by President Alexander Lukashenko. It is not surprising that Belarus is frequently defined as „a black hole in Europe”, „the last bastion of totalitarianism in Europe”. The EU, simultaneously, attempts to maintain dialogue with Belarus. Consequently, the EU could lead this country to multiple projects, programs, trying to cooperate within various areas. The dialogue between the EU and Belarus is continued. The dialogue concerns the observance of human rights, free media, active development of trade and economic cooperation, implementation of common projects regarding environment protection, border policy, education and other areas.